

รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง

A form of public participation in promoting a strong community.

วีระกัถดั เอออัครวัถทร, สุนทร ธนศัลปะพัชัถ, พัฬทุรยั มาเม่อัง

Veerakit Akeakkaravichit, Sunait Thanasinlapaphichit, Phaitoon Mamuang

นักวัชการอัสระ

Independent scholar

อาจารย์ วัทยาลัยสังษัฎยัฎมึ มหาวัทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวัทยาลัย

Lecturer Faculty of Chaiyaphum Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya

University

มหาวัทยาลัยมหามกุฎราชวัทยาลัย วัทยาเขตลัันนา, ร่อเรียนเล่งสาง

Mahamakut Buddhist University : Lanna Campus, Soeng Sang School

E-mail wirakittixekxakhrwicitr@gmail.com

วันัที่รบับทความ (Received) : 18 กรกฎาคม 2567

วันัที่แก้ไขบทความ (Revised) : 21 สัิงหาคม 2567

วันัที่ตอบรบับทความ (Accepted) : 21 สัิงหาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความวัชการนี้ มั้วถดัประสังคัเพื่อการนำเสนอถึงความสัาคัฎของการมีส่วนร่วมของประชาชน ทัั้งนี้การดำเนนถึการใดๆในชุมชน จำเป็นจะต้ออาศัยความร่วมือและการมีส่วนร่วมภายในชุมชน การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึถึงความสัาคัฎของการมีส่วนร่วมก็จะก่อให้เกดเป็นพลัังชุมชนที่มึความเข้มแข็ง จะเห็นได้จากชุมชนที่มึความเข้มแข็งจะก่อให้เกดการดำเนนงานได้อย่างมึประสัทธิภัพ ซึ่งระดับทการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Spectrum) 5 ระดับ คัือ (1) ระดับให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) เพื่อให้อัข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนและเสริมสร้างความเข้าใจของประชาชนเกัียวกับประเด็นปัญหาทางเลอิกและทางแก้ไข (2)ระดับรบัฟังความคิดเห็น (Consult) เพื่อถัรับอัข้อมูลและความคิดเห็นจากประชาชนเกัียวกับสภัพปัญหาทางเลอิกและแนวทางแก้ไข (3) ระดับเข้ามามีบทบาท (Involve) เพื่อร่วมทำงานกับประชาชนเพื่อสร้างความมึนใจกับประชาชนว่าความคิดเห็นและความต้อการของประชาชนจะถัรับการพัจารณา (4) ระดับสร้างการร่วมือ (Collaborate) เพื่อเป็นหุ้่นส่วนกับประชาชนในทุกัชั้นตอนของการตดัสัใจ ตั้งแต่ระบุปัญหา พัฒนาทางเลอิกและแนวทางแก้ไข (5) ระดับเสริมพลัังอำนาจ (Empower) เพื่อให้ประชาชนเป็นผู้อัตดัสัใจ ซึ่งรูปแบบการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม ประกอบดั้วย (1) การมีส่วนร่วมของประชาชนที่บัญญัถัไว้ใน หมวด 3 ว่าดั้วยสัทธิและเสรีภัพของชนชาวไทยตามรัฐธรรมนุญฉบับปัจจุบัน เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชนในเรอื่งทรรพยากรธรรมาถัและสัิงแวดล่อมในท้อถึนของตน (2) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าถึอัข้อมูลข่าวสารของราชการส่วนท้อถึน (3) การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้อถึนในการจ้ดทำประชาพัจารณั (4) การมีส่วนร่วมในการเลอิกตั้งสมาชักสภาท้อถึนและผู้อับริหารท้อถึน (5) การมีส่วนร่วมในการถอดถอนสมาชักสภาท้อถึนและผู้อับริหารท้อถึน (6) การมีส่วนร่วมในการลงประชามถั เช่นการร่างกฎหมาย หรือ

โครงการใหญ่ ๆ (7) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์ประกอบส่วนท้องถิ่น เช่น การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการจัดซื้อจัดจ้างขององค์ประกอบส่วนท้องถิ่น

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมของประชาชน,รูปแบบการมีส่วนร่วม,การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ABSTRACT

This academic article The objective is to present the importance of public participation. Carrying out any business in the community It is necessary to rely on cooperation and participation within the community. Encouraging people to understand the importance of participation will create a strong community. It can be seen that a strong community will create efficient operations. There are 5 levels of public participation (Public Participation Spectrum): (1) the level of providing information (Inform) to provide information to the public and enhance public understanding about issues, alternatives and solutions; (2) Listening to opinions (Consult) level to receive information and opinions from the people about the problem situation, alternatives and solutions. (3) Level to play a role (Involve) to work together with the people to build confidence with people that the opinions and needs of the people will be considered (4) level of cooperation (Collaborate) to be a partner with citizens in every step of decision making. Since identifying the problem Develop alternatives and solutions (5) Empowerment level for people to be decision makers. The format for promoting public participation consists of (1) public participation as provided in Section 3 regarding the rights and freedoms of the Thai people according to the current constitution, such as public participation in natural resources and their local environment (2) participation of citizens in accessing local government information (3) participation of local people in holding public hearings (4) participation in member elections Local councils and local administrators (5) Participation in the removal of local council members and local administrators (6) Participation in referendums such as drafting laws or major projects (7) Participation in the management of local government organizations, such as preparing local development plans. Participation in procurement of local government organizations

Keywords: public participation, participation models, strengthening communities

บทนำ

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการกิจหรือโครงการที่ส่วนราชการจะดำเนินการ ซึ่งมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนนั้น การทำความเข้าใจถึงผลกระทบและแนวทางแก้ไขที่ส่วนราชการจะดำเนินการและปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน โดยให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นและรัฐต้องรับฟังจนประชาชนเกิดความ

พึงพอใจ การจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วม ได้แก่ การจัดประชุม การพูดคุยเป็นกลุ่ม การชี้แจงของส่วนราชการ ตลอดจนการจัดทำประชาพิจารณ์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546, หน้า 7-8) นอกจากนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นและชนบทเป็นการที่ประชาชนหรือชุมชน หรือองค์กรของประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นและชนบทในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง หรือทุกขั้นตอน ในรูปแบบการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะพัฒนาหรือยกระดับขีดความสามารถของตนในการจัดการทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุก ๆ ด้านของตนให้ดีขึ้นกว่าเดิม (ปรัชญา เวสารัชช, 2547, หน้า 103) จะเห็นได้ว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงนับเป็นแนวทางหนึ่งในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ(1) ชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาที่มีระบบการศึกษา สาธารณสุขสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากร ระบบสวัสดิการและกฎหมายมาจากชุมชนเป็นของชุมชน (2) ความเข้มแข็งของชุมชนและกระบวนการพัฒนา จะช่วยให้เกิดการสร้างและจัดระเบียบของชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศและระบบทุนของชุมชนให้พึ่งตนเองได้และยั่งยืน (3) นำไปสู่โครงสร้างทางการเมือง และระบบการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง (4) ระบบความร่วมมือและความเป็นประชาคมประชาสังคม จะทำให้สังคมโปร่งใสตรวจสอบได้ มีการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างคุณภาพทางการพัฒนา (สนธยา พลศรี, 2547, หน้า 54-56)

แนวคิดการมีส่วนร่วม

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชน ซึ่งประกอบด้วย บุคคลกลุ่มบุคคล และองค์กรมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการ การรับรู้ข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น ประเด็นปัญหา การตัดสินใจ กำหนดนโยบาย การวางแผน การได้รับประโยชน์ การตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐทุกระดับ การติดตามประเมินผลและการแก้ไขปัญหา อุปสรรค ดังนั้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับบุคคลและองค์กรหลายประเภท เพื่อเกิดความสมานไมตรี ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ผู้ร่วมงานทุกฝ่ายต้องมีอุดมการณ์ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน (เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์, 2546, หน้า 21)

นอกจากนั้น ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนรวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการ ตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสาร สองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลาเป็นการสร้างฉันทามติ และทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ อีกทั้งช่วยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าใน “กรณีที่น่าจะรุนแรง” ช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือและ ความชอบธรรม และช่วยให้ทราบความห่วงกังวลของประชาชนและค่านิยม

ของสาธารณชนรวมทั้งเป็นการ พัฒนาความเชี่ยวชาญ และความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน (ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ, 2551, หน้า 17)

อรรถัย ก๊กผล ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่างๆเกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควร เข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการ รับรู้ เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย (อรรถัย ก๊กผล, 2546, หน้า 2)

บวรศักดิ์ อุวรรณโนและคณะ ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การ เปิดโอกาสให้ ประชาชนมีสิทธิในกระบวนการนโยบายสาธารณะทั้งในด้านการให้และรับข้อมูลข่าวสาร การให้ความ คิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ การรวมตัดสินใจ ทั้งในขั้นตอนการริเริ่มนโยบาย การจัดทำ แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการปฏิบัติ การติดตามและ ประเมินผลตามนโยบาย แผนงานโครงการหรือกิจกรรมนั้น (บวรศักดิ์ อุวรรณโนและคณะ , 2552, หน้า 18)

1.2 รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน มี

สถาบันพระปกเกล้า ได้กล่าวถึง รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ดังนี้ (สถาบัน พระปกเกล้า, 2547 ค, หน้า 13)

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่บัญญัติไว้ใน หมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของ ขนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชนในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตน

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการส่วนท้องถิ่น

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดทำประชาพิจารณ์

4. การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น

5. การมีส่วนร่วมในการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น

6. การมีส่วนร่วมในการลงประชามติ เช่นการร่างกฎหมาย หรือโครงการใหญ่ ๆ

7. การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น การจัดทำ แผนพัฒนาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการจัดซื้อจัดจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.3 กระบวนการหรือขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

อคิน ระพีพัฒน์ ได้กล่าวถึง กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน มี 5 ระดับ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหา ปัญหา สาเหตุของปัญหาในชุมชน และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การกำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้นๆ

2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ กำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการ แนวทางในการดำเนินงาน การกำหนด ทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่ใช้

3.การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงานหรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4.การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่เกิดจากโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงจะได้รับจากโครงการ หรือการมีส่วนร่วมจากการรับผลเสียที่อาจเกิดจากโครงการซึ่งผลประโยชน์หรือผลเสียที่เกิดขึ้นนี้อาจเป็นด้านกายภาพ หรือด้านจิตใจที่มีผลต่อสังคมหรือบุคคลได้

5.การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการพัฒนาที่ดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้หรือไม่การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำนั้นเป็นระยะ ๆ หรือการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอดของโครงการทั้งหมด (อคิน ระพีพัฒน์, 2527, หน้า 17)

นอกจากนั้น Cohen, J.M. and Uphoff ได้กล่าวถึง ลักษณะและขั้นตอนของการมี ส่วนร่วมของประชาชน ไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่จะต้องกระทำคือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นเลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงการดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินโครงการนั้น จะได้จากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานการประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลที่ได้ประโยชน์ทางบวก และผลที่เด่นชัดในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะได้ประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมิน (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต คือ ความเห็น (View) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆได้ (Cohen, J.M. and Uphoff อ้างถึงใน ธัชพล ยรรยงค์, 2560, หน้า 12)

1.4 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

สมาคมนานาชาติด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้กล่าวถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Spectrum) 5 ระดับ คือ

1 ระดับให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนและเสริมสร้าง

ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางเลือกและทางแก้ไข

2 ระดับรับฟังความคิดเห็น (Consult) เพื่อได้รับข้อมูลและความคิดเห็นจากประชาชนเกี่ยวกับสภาพปัญหาทางเลือกและแนวทางแก้ไข

3 ระดับเข้ามามีบทบาท (Involve) เพื่อร่วมทำงานกับประชาชนเพื่อสร้างความมั่นใจกับประชาชนว่าความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะได้รับการพิจารณา

4 ระดับสร้างความร่วมมือ (Collaborate) เพื่อเป็นหุ้นส่วนกับประชาชนในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ ตั้งแต่ระบุปัญหา พัฒนาทางเลือกและแนวทางแก้ไข

5 ระดับเสริมพลังอำนาจ (Empower) เพื่อให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ (สมาคมนานาชาติด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน, 2556, หน้า 97)

ตารางที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (IAP2)

ให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform)	รับฟังความคิดเห็น (Consult)	เข้ามามีบทบาท (Involve)	สร้างความร่วมมือ (Collaborate)	เสริมพลังอำนาจ (Empower)
เป้าหมาย :	เป้าหมาย :	เป้าหมาย :	เป้าหมาย :	เป้าหมาย :
เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนและเสริมสร้างความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางเลือกและทางแก้ไข	เพื่อได้รับข้อมูลและความคิดเห็นจากประชาชนเกี่ยวกับสภาพปัญหาทางเลือกและแนวทางแก้ไข	เพื่อร่วมทำงานกับประชาชนเพื่อสร้างความมั่นใจกับประชาชนว่าความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะได้รับการพิจารณา	เพื่อเป็นหุ้นส่วนกับประชาชนในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ ตั้งแต่ระบุปัญหา พัฒนาทางเลือกและแนวทางแก้ไข	เพื่อให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ

ที่มา : อร์ทัย กิกผลและคณะ. 2556, 97

1.5 ระดับการบริหารจัดการกระบวนการมีส่วนร่วม

อร์ทัย กิกผลและคณะ ได้กล่าวถึง ระดับการบริหารจัดการกระบวนการมีส่วนร่วม (Managerial Level) ประกอบด้วยหลัก 4s คือ

1. Staring Early : กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องดำเนินการก่อนการ

ตัดสินใจ ความล้มเหลวของการมีส่วนร่วมของประชาชนในอดีตมักเกิดจากภาครัฐเริ่มกระบวนการมีส่วนร่วมช้าหลังจากมีการตัดสินใจเรียบร้อยแล้ว หรือมีข้อผูกมัดอื่นจนเปลี่ยนแปลงไม่ได้ หรือหลังจากมีความขัดแย้งเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม การจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นก่อนการตัดสินใจไม่ได้หมายความว่าก่อนการตัดสินใจไม่ว่าจะหรือไม่ก็สัปดาห์ มิติเวลาเป็นปัจจัยหนึ่งที่สะท้อนความจริงจังของหน่วยงานของรัฐในกระบวนการมีส่วนร่วม ควรให้มีเวลาเพียงพอในการรับฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง เพื่อให้การตัดสินใจสะท้อนความคิดเห็นของชุมชน

นอกจากนี้ ในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตั้งแต่ต้น มีประโยชน์

ช่วยให้ประชาชนมีเวลาคิดถึงทางเลือกหรือแนวทางแก้ปัญหาของชุมชนที่เหมาะสมมากขึ้น และเป็นข้อมูลในการพัฒนาโครงการ ดังนั้น การบริหารการมีส่วนร่วมที่คืบหน้าควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ตระหนักถึงปัญหาความจำเป็นของโครงการ หรือในขั้นของการหาข้อมูลพื้นฐาน เช่น หากเป็นกรณีการทำโครงการโรงไฟฟ้า หรือที่ทิ้งขยะ ควรต้องปรึกษาหารือถึงความจำเป็นของการมีโรงไฟฟ้า หรือที่ทิ้งขยะหรือไม่ ก่อนจะถามว่าตั้งที่นี้ได้หรือไม่

2.Stakeholders: หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมอีกประการหนึ่งคือ การมีส่วนร่วม

เป็นกระบวนการที่ต้องการให้มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง (Inclusive) ผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วม แต่กลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงอาจถือว่าต้องรับฟังข้อมูลหรือปรึกษาหารือเป็นอันดับแรก ๆ

หน่วยงานที่รับผิดชอบต้องให้ความสำคัญในการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รัศมีระยะรัศมีให้เกิดการผิดกลุ่มเป้าหมาย ต้องตระหนักว่าประชาชนแต่ละกลุ่มได้รับผลกระทบจากประเด็นการตัดสินใจไม่เท่ากัน บ่อยครั้งที่เรามักคิดว่าประชาชนเป็นคนกลุ่มเดียวกัน ในความจริงผู้ได้รับผลกระทบมีหลากหลายกลุ่ม การบริหารจัดการการมีส่วนร่วมต้องมั่นใจว่ากลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญทุกกลุ่มได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมและแต่ละกลุ่มอาจมีรูปแบบการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันเพื่อเอื้ออำนวยให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมได้ เช่น กำหนดเวลารับฟังความคิดเห็นที่ชาวบ้านมาร่วมได้ หรือการใช้ภาษาท้องถิ่น รวมทั้งการอำนวยความสะดวกให้ชาวบ้านในการเดินทางมาร่วม การพยายามเข้าหากลุ่มที่ด้อยโอกาสในสังคม เช่น คนยากจน ผู้หญิง คนชรา และเด็ก

3.Sincerity : การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีความละเอียดอ่อน และความสัมพันธ์

ระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมและประชาชนถือว่าเป็นมิติที่มีความสำคัญในการบริหารการมีส่วนร่วมให้ประสบผลสำเร็จ หน่วยงานของรัฐที่เป็นเจ้าของโครงการหรือมีอำนาจอนุมัติต้องจัดการกระบวนการอย่างจริงจัง เปิดเผย สื่อสัตย์ ปราศจากอคติ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีการสื่อสารสองทางอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและพอเพียง ตอบสนองต่อความสงสัยของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งแจ้งความก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงของโครงการอย่างต่อเนื่อง อธิบายกระบวนการต่าง ๆ อย่างชัดเจน ลดข้อสงสัยต่าง ๆ ที่อาจก่อให้เกิดข้อสงสัยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระยะเริ่มต้น ขณะเดียวกันตั้งใจรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นและนำไปเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานของความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อันนำมาซึ่งความร่วมมือ ความเข้าใจ และการสื่อสารที่ดีขึ้น

4. Suitability : หลักการที่สำคัญประการสุดท้ายของการบริหารการมีส่วนร่วมคือ การเลือกเทคนิคหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องคำนึงถึงความเหมาะสม โดยพิจารณาจากประเภทและขนาดของโครงการ ความหลากหลายและลักษณะที่แตกต่างกันของพื้นที่และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดจนความแตกต่างด้านวัฒนธรรม สังคม และค่านิยม ระดับความสนใจของชุมชนในประเด็นหรือโครงการความสามารถและความพร้อมรวมทั้งข้อจำกัดของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น ด้านระยะเวลา บุคลากรและงบประมาณ ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมอยู่ที่ความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์และเลือกกระบวนการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมที่สร้างสรรค์ต้องประกอบด้วยกระบวนการย่อยหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ นอกจากนั้นต้องตระหนักว่าการให้ข้อมูลข่าวสารและข้อเท็จจริงเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของการปรึกษาหารือที่มีประสิทธิผล (อรทัย ก๊กผลและคณะ, 2556, หน้า 98-100)

1.6 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน
ดังนี้

1. เพิ่มคุณภาพในการตัดสินใจ ช่วยให้เกิดการพิจารณาทางเลือกใหม่ ทำให้การตัดสินใจรอบคอบขึ้น
2. การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เมื่อการตัดสินใจนั้นได้รับการยอมรับ จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ
3. การสร้างความฉันทามติ ลดความขัดแย้งทางการเมืองและเกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ
4. การเพิ่มความง่ายในการนำไปปฏิบัติ สร้างให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ
5. การมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นสามารถลดการเผชิญหน้าและความขัดแย้งรุนแรงได้
6. ช่วยทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเกิดความใกล้ชิดกับประชาชนและไวต่อความรู้สึกห่วงกังวลของประชาชนและเกิดความตระหนักในการตอบสนองต่อความกังวลของประชาชน
7. การพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของคณาธารณชนถือว่าการให้การศึกษาชุมชน เพื่อเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจ และเป็นเวทีฝึกผู้นำชุมชน
8. ช่วยทำให้ประชาชนสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้น เป็นการเพิ่มทุนทางสังคมและช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นสอดคล้องกับการปกครองตามหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
9. เกิดความรู้สึกร่วมและรู้สึกรักและแสดงความเป็นเจ้าของท้องถิ่นของตนเอง
10. มีประสบการณ์และคุ้นเคยในการใช้สิทธิและหน้าที่ของพลเมือง
11. เห็นความสำคัญของตนเองและมีส่วนร่วมรับรู้ถึงปัญหา อุปสรรคและสามารถแก้ไขปัญหาลงท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของตนเองได้
12. สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ตรงเป้าหมาย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่และการบริการที่ดีขึ้น
13. สามารถป้องกันการบริหารการจัดการของหน่วยงานของรัฐที่ไม่โปร่งใส ไม่ถูกต้อง และไม่เกิดประโยชน์ในท้องถิ่นได้ (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2552, หน้า 29-30)

แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง

2.1 ความหมายและลักษณะชุมชนเข้มแข็ง
มนตรี กรรพุมมาลย์ และภูทชงค์ กุณฑลบุตร ได้กล่าวถึง ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งว่ามีลักษณะ
ดังนี้

1. สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนในการที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
2. สมาชิกของชุมชนพร้อมจะร่วมมือกันจัดการกับปัญหาของตนเองและชุมชน
3. มีกระบวนการของชุมชนที่ร่วมกันจัดการปัญหาของตนเองและชุมชน
4. สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน

(7) มีภาวะผู้นำชุมชน คือ ผู้นำเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิก ให้โอกาสสมาชิกได้แสดงความคิดเห็น ไม่ผูกขาดความคิด หรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมทั้งจะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ผลักตนเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่น และร่วมทำ ประโยชน์เพื่อชุมชน โดยสรุป ผู้นำที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือ ผู้ที่เชื่อมประสานแนวคิดต่างๆของสมาชิกและองค์กรชุมชน เพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมนั่นเอง

(8) เป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ คือ สมาชิกและองค์กรต่างๆ ในชุมชน มีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือ หรือพึ่งตนเองได้ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ทั้งในยามปกติ และประสบภาวะวิกฤตต่างๆ อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่พึงประสงค์

(9) เป็นชุมชนสงบสุข ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชน และสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ ก็ทำให้คนและชุมชนมีความสุข บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

(10) เป็นการพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ชุมชนดำรงอยู่และดำรงอยู่ต่อไปได้โดยไม่ล่มสลาย อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนนั่นเอง (สนธยา พลศรี, 2547, หน้า 54-56)

2.2 แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

สมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ ได้แยกประเภทของการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชาวบ้าน 3 ประเภท ดังนี้

ประการแรก คือ การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน โดยภาครัฐ และเอกชน ซึ่งมีจุดเน้นที่สิทธิ และอำนาจขององค์กรชาวบ้านในการจัดการกับปัญหาต่างๆ โดยมีจุดสำคัญ 2 ประการ คือ นโยบายของรัฐและกฎหมาย จะต้องให้สิทธิ และอำนาจแก่องค์กรชาวบ้านมากขึ้น เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น และการกำหนดแผนงานงบประมาณ

และโครงการจากหน่วยงานของรัฐ และเอกชนต่างๆ โดยให้องค์กรชาวบ้านเข้ามามีบทบาทมากขึ้น รวมถึงการมีสิทธิ และอำนาจในการดูแลงบประมาณการดำเนินงาน และการติดตามผลเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน

ประการต่อมา คือ การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านที่ริเริ่มขึ้นใหม่ ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็ง คือ

1. การศึกษาปัญหาของชาวบ้านแบบมีส่วนร่วม โดยให้ชาวบ้านร่วมทำการศึกษาปัญหาร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐ หรือเอกชน ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะทำให้ชาวบ้านเกิดแนวคิดร่วมกันในการแก้ไข

ปัญหาของชุมชน และช่วยเหลือกัน

2. การเรียนรู้ และคิดค้นกิจกรรมแก้ปัญหา การเปิดโอกาสให้มีการอบรมศึกษา ดูงานจากพื้นที่ที่เคยประสบปัญหามาก่อน จะเป็นแนวทางแก่วิธีการในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

3. การวางแผนกิจกรรมแก้ปัญหา ว่ามีกิจกรรมในการแก้ปัญหา หรือการพัฒนาอย่างไรบ้าง

4. การรวมกลุ่ม เพื่อเกิดการช่วยเหลือกันทั้งความคิด เทคนิค ตลอดจนการช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

5. การติดตามแก้ไขปัญหาและพัฒนาองค์กรให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยเจ้าหน้าที่จากภายนอก และผู้นำชาวบ้านต้องติดตามสมาชิกขององค์กรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อช่วยเหลือ และพัฒนาให้

เกิดความเข้มแข็งมากขึ้นประการสุดท้าย คือ การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านที่มีอยู่แล้ว และกำลังดำเนินกิจกรรมพัฒนาอยู่ในปัจจุบัน มีแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็ง คือ

1. การพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้านในการช่วยให้ผู้นำองค์กรชาวบ้านเข้มแข็งขึ้นมาได้นั้น ต้องมีการแยกแยะความรู้ ความสามารถของผู้นำ และเสริมสร้างให้จุดที่ผู้นำมีอยู่แล้วเข้มแข็งยิ่งขึ้นหรือเพิ่มเติมทักษะด้านอื่นๆ

2. การเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ แนวความคิด เช่น กระบวนการแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม การวางแผนจากชาวบ้าน การวิเคราะห์ เป็นต้น

3. เจ้าหน้าที่รัฐ และเอกชนซึ่งเป็นบุคคลภายนอกที่เข้าไปทำงานกับองค์กรชาวบ้านที่มีอยู่แล้ว ควรนำองค์ประกอบขององค์กรชาวบ้านเป็นตัวชีวิตในการทบทวนและปรับตัวขององค์กรชาวบ้าน เพื่อให้ได้อุดมการณ์ร่วมวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย ซึ่งจะทำให้องค์กรชาวบ้านสามารถแก้ไขปัญหาของตนได้มากขึ้น (สมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ, 2540, หน้า 113-117)

บทสรุป

การมีส่วนร่วมของประชาชน นั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนเป็นอย่างมาก อันเนื่องมาจากการระดมความคิดเห็นจากชุมชน ทำให้เกิดการแสดงความคิดเห็นในด้านต่างๆ ก่อให้เกิดการประสานความร่วมมือกัน เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง โดยการทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกันมีการบริหารจัดการร่วมกัน มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารกันได้จนกลายเป็นองค์กร และมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อยๆ ขึ้น มีความสมัคสมานสามัคคีกันในชุมชน

บรรณานุกรม

- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ . คู่มือการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐในระดับ
จังหวัด. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2551. หน้า 17
- ธัชพล ยรรยงค์. การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์และ
ฟื้นฟู
ป่าต้นน้ำ จังหวัดน่าน. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ นคร
น่านฯ. 2560, หน้า 12
- เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่ารอบคุดข้อจำกัด
และการวิเคราะห์ทางเลือก. กรุงเทพฯ : วารสารพัฒนาชุมชน. (2546, หน้า 21)
- บรรศักดิ์ อูวรรณโนและคณะ.(2552). การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบาย
สาธารณะ,สถาบันพระปกเกล้า,2552, หน้า 18
- ปรัชญา เวสารัชช์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ
: รายงานการวิจัยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547. หน้า 103

มนตรี กรรพรมมาลัย และภูทงค์ ภูมชลบุตร. ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่. คณะสังคมศาสตร์, 2546, หน้า 38-39

สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2547, หน้า 54-56

สถาบันพระปกเกล้า. 2547 ค : 13 สารานุกรมการปกครองท้องถิ่น หมวดประชาสังคมกับการปกครองท้องถิ่น การเมืองและการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : บริษัทธรรมกาเพรส จำกัด สมาคมนานาชาติด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน (International Association for Public Participation หรือ IAP2) อ้างถึงใน อรทัย ก๊กผลและคณะ. การบริหารปกครองสาธารณะการบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21. 2556, หน้า 97

สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2547, หน้า 54-56

สมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ. การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540, หน้า 113-117

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ตัวอย่างการดำเนินงาน

พัฒนาเมื่อน้อย ชุมชนน้อยของหน่วยงานองค์กรส่วนกลาง. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ, 2546, หน้า 7-8

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ : ศูนย์บริการประชาชน, 2552, หน้า 29-30

อคิน ระพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภารพิมพ์, 2527, หน้า 17

อรทัย ก๊กผล. การมีส่วนร่วมของประชาชน ใน การมีส่วนร่วมของประชาชน บรรณาธิการ โดย พัชรีย์ สีโรรส. กรุงเทพฯ. คณะรัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546, หน้า 2

อรทัย ก๊กผลและคณะ. การบริหารปกครองสาธารณะการบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21. 2556, หน้า 98-100